

27. Bodrog, Alsóbü, Temető-dűlő, vaskohótelep
(Somogy megye) Á

Az előző évi régészeti leletmentés folytatásaként a jelzett területen – Stamler Imre ny. iskolaigazgató bejelentésével és segítségével 1998. május 5–8. között 5 darab 10. századi kohót (4 épet) leletmentettünk – éppen a lelőhely fontosságára való tekintettel a műhely teljes feltárását végeztük el. A 0140/14. hrsz. szántóföldön, az 1998-ban feltárt I-I/a számú szelvények tengelyében került sor a tőlük Ny-ra, K-re és É-ra (összesen VII., 5 × 5 m-es, illetőleg 5 × 3 m-es) szelvények kijelölésére, majd a műhelynyomok feltárására. A rendkívüli hideg, havas és szeles időben már az első héten meghatározhattuk az agyagban elváló műhelygödör nagyjából 15 × 15 m-es feltárását. Az ún. 1-2. ásónyomból jellegzetes 10–12. századi leletanyag: cserépbográcsok peremtöredékei, hullámvonalas, simavonalas kerámiák, fúvókák és rendkívül sok vassalak kerül elő (állatcsontok, vastárgyak stb. kíséretében). Feltártuk a teljes műhelygödört, ahol eddig országosan egyedülálló módon 34 kohót találtunk. Ezeket – a föléje kerülő védőépület reményében – nem tártuk fel teljesen. Az esetleges bemutatásukig restaurátorok rögzítették, homokkal kitöltve lefóliáztuk.

Az 1–5. számú kohó (I. szelvény) területétől nyugatra tártuk fel a II., III., VIII, illetőleg északra a VII., míg tőle keletre az IV–VI. számú szelvényeket.

A II., III. számú szelvényben kerültek elő a 6–7., a 12–13. számú felmenő falú, torok- és szájnylással, valamint a 8–11. számú elbontott, többnyire csupán az aljarésszel rendelkező kohókemencék. A VII. számú szelvényben találtuk meg a 14. és a 22. ép kohó felső kerek nyílását. A két kohó munkagödöréhez tartozhatott a 15. számú, valószínűleg inkább kenyérsütő kemence. Ugyancsak a VII. szelvényben, annak délkeleti sarkában kerültek elő a 16. és 21. ép, illetőleg a 24. és 27. elbontott, csupán aljarésszel rendelkező kohók. A VI. számú szelvényben a 17., 18. és 25. számú elbontott kohóaljakat tártuk fel. A legtöbb kohó az 1998-ban megtalált 1–5. számú kohók környékén került elő (20., 23., 28., 29., 30–34., vagyis összesen nyolc, többnyire lebontott kohó aljrésze).

A kohók keltezését a jelentős számban előkerült kerámiaanyaggal próbáltuk elvégezni.

Már 1998-ban találtunk a 4. számú kohó fölött kötegelt hullámvonalas, illetőleg ugyancsak az I. számú szelvényben, de annak déli részénél 10. századra keltezhető hullámvonalas kerámiákat. A mostani kutatásunk során a legjellegzetesebb és legkorábbi a kis kihajló, belül a peremén ugyancsak kötegelt hullámvonallal, míg kívül három egymásba futó, ugyancsak sűrűn kötegelt hullámvonallal rendelkező, porózus anyagú oldaltöredék. Ez a darab a 19. számú kohó kibontásakor az alsó kifolyónyílástól délre, a kohófalhoz tapadva került elő, amely a 9–10. század jellegzetes fazekasterméke.

A III. számú szelvényben a 11–13. kohók feletti, valamint a velük egy szintben lévő rétegekből vonalká-

zott díszű, belső peremen kötegelt hullámvonallal, valamint hosszú, egyes, párhuzamosan futó díszítéssel rendelkező kerámiaperem és oldaltöredékek jutottak a felszínre. Ezek is a 10. század jellegzetes termékei, csakúgy, mint az említett kohók felett (1–2. ásónyomban) talált keskeny peremű cserépbogrács szürkésbarna darabja. Ugyanebben a rétegben tártuk fel a jellegzetes széles, átfúrt peremű, általában a 11–12. századra datált cserépbogrács-töredéket is.

Meg kell jegyeznünk, hogy tudomásunk szerint cserépbográcsok jellegzetesen magyarnak tartott darabjai Magyarországon kohóásatásokon még nem kerültek elő.

Ebből a jellegzetesen 10. századnak datálható kohórészről, a 11–12. számú kohók előtti műhelygödör feltöltéséről (a III. szelvény sarkában) – vassalaktöredékek és fúvótöredékek között – előkerült egy agyagfúvóka tölcéses végének letörött darabja. Az amúgy is ritka 5,5–6 cm átmérőjű, tipikus fúvókatöredéken négy rovásjellet lehet felfedezni. Dr. Vékony Gábor egyetemi docens, rovásírás szakértő szerint a székely-magyar rovásírás betűinek olvasata található az egyedülálló darabon. (A darab V. G. kérésére egyelőre nem publikálható.)

A korai kerámiaanyag mellett az I. számú szelvény északi és a VII. számú szelvény déli felső rétegében későbbi, 11–12. századi kerámia utalhat a kohótelep legkésőbbi feltöltésére.

Konzulens: dr. Gömöri János.

DR. MAGYAR KÁLMÁN

28. Bodroghalom, Magasorom, Pusztaláp
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) H ?

1942-ben dr. Szabó Endre bodroghalmi lakos Richwin strassbourgi püspök (913–933) ezüst denárát ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának. A pénz előkerülése már önmagában is egy gazdag honfoglalás kori temetőt sejtetett. Telefonon sikerült felvenni a kapcsolatot a ma San Diegóban élő adományozóval, aki kérésre hozzávetőlegesen beazonosította a lelőhelyet. Eszerint az érme Bodroghalom község délkeleti határában került elő, a Pusztalápnak nevezett dűlő Magasorom nevű homokdombján. E dombon 1942-ben csőszkunyhó ásása közben bolygattak meg egy sírt, s ez tartalmazta a kérdéses érmét is. A lelőhelyen minden bizonnyal érintetlen gazdag honfoglalás kori temető található. A helyszínen megállapíthattam, hogy e dombtól északi irányban 100–100 méterre még két további homokdomb húzódik, s van rá esély, hogy ezek is hasonló temetőket rejthetnek. A dombvonulat a hajdani Karcsa folyó keleti partján található, amelynek mentén – a kérdéses domboktól kb. 1000 méterrel északra – már feltártam Karos község határában a Kárpát-medence jelenleg leggazdagabbnak tekinthető honfoglalás kori temetőit.

A karosi és a bodroghalmi lelőhelyek topográfiai elhelyezkedése alapján feltételezhető, hogy valamennyi ugyanazon központhoz (vezéri szálláshoz?) tartozhatott. Mindezt azonban csak régészeti ásatás döntheti el.

A Richwin-pénz ugyanis valószínűsíti, hogy a bodroghalmi lelőhely a karosihoz hasonló korú, a 10. század első felére keltezhető temetőt rejt. Ezért végeztünk a számba vehető helyen hitelesítő ásatást. A falu délkeleti részén nyitott szelvényeinkben megtaláltuk ugyan a kérdéses csőszkunyhó maradványait, a két 20 × 5 méteres szelvényben azonban semmilyen régészeti jelenségre nem bukkantunk. Sajnos hitelesítő ásatásunk eredménytelenül zárult.

A Richwin-pénzes bodroghalmi honfoglalás kori temető továbbra is ismeretlen helyen rejtőzik a falu határában.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

29. Bonyhád, Óhegy

(Tolna megye) Ő, Kö ?

A várostól ÉK-re, az Óhegy ÉNy-i lejtőjén, a Völgységipatak árteréből kiemelkedő, az ártérbe mélyen benyúló dombon, légi fotón, bizonytalan négyszögletes objektum látszik. A helyszínen, a bokros dombon, több keresztirányú tereplépcső, illetve keskeny átvágás látszik, ezek újkorinak tűnnek. A felszínen több habarcstöredéket és egy őskori edénytöredéket találtam. A helyi hagyomány szerint valahol itt állt egykor az iványi apátság.

MIKLÓS ZSUZSA

30. Bucsa, Tövishát (MRT 6. k. 2/23. sz. lh.)

(Békés megye) Ő, Sza, Á

A MOL Rt. 1999-ben gázvezetékét fektetett több megyén keresztül. A békés megyei részen e vezeték három lelőhelyet veszélyeztetett. Az egyik egy eddig nem ismert lelőhely, Bucsa–Ecsegfalvától délkeletre. A másik két lelőhely (Ecsegfalva, Üzemi út, Digógödör, illetve Ecsegfalva, Pusztaborz, MRT 6. k. 4/11. lelőhely).

A Bucsa, Tövishát lelőhelyen végzett leletmentés során 25 őskori, szarmata kori és Árpád-kori telepobjektum (gödör) került elő. A gázvezeték nyomvonalára 500 méter hosszú és 10 méter széles sávban érintette a lelőhely területét. A feltárás költségeinek fedezetét teljes egészében a MOL Rt. biztosította. A felső szint humusz rétegét a kivitelező által rendelkezésünkre bocsátott, széles kanállal felszerelt géppel termeltük le, mert szkréperládával nem lehetett a területre menni a magas talajvíz, illetve a süppedő talaj miatt. Az objektumoknak a szántás rétege alatt jelentkező feltartott, legalábbis amennyire azt a talajvíz engedte. A leletanyagot a Munkácsy Mihály Múzeumban a 99.6.1–53. leltári számokon leltároztuk be.

Munkatárs: Havassy Péter, Gábor Gabriella, Kocsor Julianna, Rózsa Zoltán.

SZATMÁRI IMRE

31. Budakalász, Poljana-dűlő

(Pest megye)

Az infravörös légi fotón látszó négyszögletes, félköríves záródású illetve trapéz alakú elszíneződések a valóság-

ban nem bizonyultak régészeti jelenségnek. Ezen a területen (040. és 044/2. hrsz.) az újkori réteg alatt semmiféle korábbi megtelepedésre utaló régészeti objektumot, leletanyagot nem találtunk.

OTTOMÁNYI KATALIN

32. Budakeszi, Széchenyi utca 104–106.

(MRT 7. k., 4/16. lelőhely)

(Pest megye) B, V, Ró, Á

1976-ban Szél Andrásné római kori kocsitemetkezéshez tartozó bronztárgyakból, valamint egy kocsit vasalkatrészeiből és bronzdíszítményeiből álló leletgyűjtést hozott be a Magyar Nemzeti Múzeumba. Elmondása szerint a leletek egy nagyméretű emésztőgödör ásása során kerültek elő. A helyszínre akkor kiszállt Kiss Attila és Tóth Endre.

A területet a kilencvenes évek elején csatornázták, így 1999 nyarán meg lehetett kezdeni a sír megmaradt részének régészeti feltárását. A megtalált paralelogramma formájú, lekerekített sarkokkal ásott sírgödörben egy könnyű építésű római kétkerekű kocsit (cisium) találtunk, amelynek több mint felét megbolygatták az emésztő ásások. A kocsit megmaradt vasalásai és bronzszobordíszítményei eredeti helyükön őrződtek meg, ezért számos alkatrész helyét és funkcióját sikerült meghatározni. A kocsit hátsó frontjára gazdag növényi és geometrikus ezüstberakásokkal, valamint Bacchus kíséretéhez tartozó alakok bronzszobraival (Silenosok, Maenad, Pán, párdúc) díszített vaslemezeket erősítettek. A sírgödörbe elhelyezték a kocsit húzó felszerszámozott lovakat is. Az egyik ló csontvázának a fele, a másik pedig – egyetlen hátsó lába kivételével – teljesen elpusztult. Előkerült a lovak leszúrására használt vaslándzsa is. A sír alján egy szűrő- és merítőedényből álló bronzedény-készletet és egy emberi láb formájú bronzmécsest is találtunk.

A sírgödör betöltésében számos őskori lelet (használati nyomokat mutató pattintott kőeszköz, bronz- és kora vaskori kerámiák) mellett Kr. u. 2. századra keltezhető római kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

Közvetlenül a sír mellett feltártunk egy késő Árpád-kori, sárga agyagos járósíntet (padló?), amelyen nagy mennyiségű 13. századi kerámiatöredéket találtunk.

A területet Terei György mérte fel. Az ásatáson részt vett: Nagyné Lőrincz Judit restaurátor, Bíró Szilvia, Nagy Levente, Pásztókai Szeőke Judit, Schilling László, Szanyi Brigitta régészhallgatók és Agócs Róbert, Bajkay Péter, Bendő Zsolt, Gméling Katalin, Püspöki Zsolt, Stefán József, Timár Zsolt geológus hallgatók.

MRÁV ZSOLT

33. Budapest I., Budavári palota, Öntőház udvar Kö, Kk

A Budapesti Történeti Múzeum 1998 késő őszen – 1999 kora tavaszán előzetes szondázó feltárásokat végzett a